

**ALISHER NAVOIY ASARLARIDA VATANPARVARLIK TUYG`ULARI
IFODALANISHINING O`ZIGA XOS JIHATLARI***Ergasheva Lobar Dilmurodovna**magistr, NavDPI Ta`lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada Alisher Navoiy asarlarida vatanparvarlik tuyg`ulari ifodalanishining o`ziga xos jihatlari, bobomizning ijodiy merosini chuqurroq o`rganish va targ`ib etish, umumbashariy g`oyalarning mohiyatini ochib berish haqida fikr yuritilgan.

Kalit so`zlar: vatanparvarlik ruhi, insonparvarlik g`oyalari, she`riyat, ilohiy mo`jiza, milliy iftixor, tafakkur.

Аннотация. В данной статье рассматриваются особенности выражения патриотических чувств в творчестве Алишера Навои, более глубокое изучение и пропаганда творческого наследия нашего предка, раскрытие сущности общечеловеческих идей.

Ключевые слова: патриотический дух, гуманистические идеи, поэзия, божественное чудо, национальная гордость, мышление.

Annotation. This article discusses the peculiarities of the expression of patriotic feelings in the works of Alisher Navoi, the deeper study and promotion of the creative heritage of our ancestor, revealing the essence of universal ideas.

Keywords: patriotic spirit, humanistic ideas, poetry, divine miracle, national pride, thinking.

Davlatimiz mustaqillikka erishgan kundan boshlab mutafakkirlarimiz hayoti va ijodini o`rganish va ulardan ta`lim-tarbiya jarayonida keng foydalanishga katta e`tibor qaratilmoqda. Avvalo, yoshlikda egallangan bilim toshga o`yilgan naqsh kabi mustahkam bo`lishi ma`lum. Qolaversa, keyin hayot tashvishlariga ko`milib, ilm egallashga fursat ham, imkon ham qolmaydi. Bora – bora, xalq ta`biri bilan aytganda, “Xotira ham aytganni qilmaydi”. Har bir o`quvchi – yosh o`qib, izlanib ma`naviy qadriyatlarni qadriga yetsa komil inson g`oyalarini ado etgan bo`ladi. Ana shunday mutafakkirlarimizdan biri buyuk o`zbek shoiri va mutafakkiri, o`zbek

adabiy tilining asoschisi Alisher Navoiyning boy ijodiy merosini chuqurroq o`rganish va targ`ib etishni, bobomiz ijodiy merosida bayon etilgan umumbashariy g`oyalarning mohiyatini ochib berishni taqozo etmoqda.

XX asr adabiyoti xususida so`z ketganda ham mana shu kayfiyat, mana shu hamohanglik ko`zga yaqqol tashlanadi. Erkin Vohidov o`zining “Shoiru she`ru shuur” asarida quyidagi fikrlarni ta`kidlaydi:

“Biz bugun Alisher Navoiy nomisiz o`zbek madaniyatini tasavvur qilolmaymiz. Uning nurli she`riyati, yorug` siymosi ruhimizga singib ketgan. Shoirning yuksak badiiyat bilan muzayyan bo`lgan, chuqur insonparvar g`oyalar bilan yo`g`rilgan ijodi asrlar osha bizni hanuz o`ziga rom qiladi, ko`ngillarimizni zavqu shafq hamda iftixor tuyg`ulari bilan, ongimizni ezgulik fikrati bilan boyitadi, bizni adolat uchun, inson qalbining mangu erki uchun kurashmoqqa chorlaydi”.

Erkin Vohidov to`g`ri ta`kidlaganidek, Alisher Navoiy she`riyatida buyuk qudrat, qandaydir ilohiy mo`jiza yashiringan. Shu bois har doim ijodkorlar uning asarlariga murojaat etar ekan, bu ilohiy qudratni his etib turishadi. Uning so`z ganjasi oldida esa, so`z, fikr aytmoqlikka kuch topa olish zarur bo`ladi.

Bizga ma`lumki, ulug` bobomiz 1483-1485 yillarda eng buyuk asari- besh dostonidan iborat “Xamsa” ni yaratgan. Xamsaning birinchi asarini shoir “Hayratul abror” deb atadi. O`zi bu haqida shunday deydi:

Hayrati abror ko`rib zotini

“ Hayratul -abror” dedim otini.

[Nuqtai tarixiki, ahsan edi

Sekkizi sekiz yuzi seksan edi.¹

¹ Alisher Navoiy “ Hayratul abror”. G`afur G`ulom nomidagi nashriyot- matbaa ijodiy uyi. -Toshkent, 2006.

“Hayratul-abror” (“Yaxshilar hayrati”) 888-hijriy yili melodiylar hisobida 1483-yilda vujudga keladi. Yigirma maqolotdan (hikoyadan) iborat bu asar o`zbek tilidagi ezgulik va insoniy barkamollik haqidagi fikrlar to`plami deb atalsa ham bo`ladi.

Asarning kirish qismida Navoiy o`z insonparvarlik g`oyalarini to`la-to`kis ifoda etadi. Ularda yaratuvchining buyukligi va go`zalligi kuylanadi. Bu go`zallik va buyuklikni o`zida aks ettiruvchi ko`zgular-tabiat, koinot va insonning tavsifi bayon qilinadi.

Ushbu asar maqolotlaridan birida yaratguvchi haqida ham fikrlar bildirilgan. Bunda hamma narsani yaratguvchisi Xudo ya`ni Ollohdir deb bayon qiladi. Ollodun dunyoni yaratganda osmonning bir qismini ko`rinadigan, bir qismini ko`rinmaydigan qilib yaratadi. Yetti osmonni doira shaklda ularning har bittasini bitta sham bilan yoritadigan qiladi. Bu shamlar sham emas, tafakkur kechasi o`sha mash`aldan sachragan uchqunlardir, deydi. O`n to`qqizinchi maqolotida Xuroson mamlakati go`zalligini jannat bog`lariga o`xshatadi. Shaharning kattaligi va kengligini to`rtinchi osmonga, martabasini yettinchi osmondan ham balandligi, undagi shaharlar sonining ko`pligi, odamlarni jannatning oq yuzli qizlariga o`xshatadi. Bundan tashqari tog`larni, dashtlarni shaharning tuprog`i va uning tabiiy boyliklarini tavsiflaydi. Hirot shahrini mamlakatning yuragi hisoblaydi. Shaharning tevarak-atrofi shu qadar kengki, xayol qilish orqali ham aylanib chiqish qiyin. Bundan tashqari shaharning bozorlarini masjidi-Jom`esini tasvirlab, “...uning toqi alohida bir katta osmon, shahar o`zi katta bir jahon bo`lsa, u ham bir jahon, ikki jahon bir-birining ichida nihon”, deb ta`riflagan.

Yuqoridagi ta`riflardan ko`rinib turibdiki, Navoiy o`zi tug`ilgan Hirot shahrini o`zgacha mehr bilan tasvirlaydi. U davlat arbobi sifatida xalq bilan muloqot qilishi, xalq dardi bilan yashashi, Xuroson mamlakatining taraqqiy topishi, unda tinchlik va farovonlikning o`rnatilishiga juda ko`p harakat qilgan. Bularning qanchalik amalga oshgan–oshmaganidan qat`iy nazar, Navoiyning o`z vataniga muhabbati, uning obodonchiligi uchun qilgan xizmatlari, bizga ayon bo`lgan tarixiy haqiqatdir.

Buyuk yozuvchi Hirot va Xurosonni quyidagicha tasvirlaydi:

Bog'lari har biri jannat misol,
Ravzaga har go'shasidan go'shmol...
Haddi shimoliysi sori ikki nahr,
Ul ikkidan xurramu serob shahr²

Shaharning mahallalari ko'p, ularning har biri bir shahar singaridir.

“Shaharda bir xil binolar behisob, shahar devoridan chetdagilar bu hisobga odamlar o'ltirishi mumkin bo'lgan joy bor. Mahallalar toyinli bo'lishi uchun mahalla ahllari shahar-shaharga bo'lingan. Bu mahallalarga shaharlarning oti berilgan; shuning uchun Hirotida yuzta shaharning nomi bor “.³

Mahallada mavjud xonadonlarning hammasi obod. U yerda qurilgan madrasalarning har bittasi alohida o'z qadriga ega. O'qitadigan mudarrisning dili ravshan va pok. Shogirdlari har sahifani ochganda o'zlariga kerak bo'lgan bilim va foydani oladilar. Bu orqali shoir vatanni tinch ekanligi va shuning uchun madrasalarda ta'lim-tarbiyani egallashayotganini uqtiradi.

Bundan tashqari Husayn Boyqaro obrazi orqali vatanparvar shonni tasvirlagan. Masalan, «Xurosonning misli yo'q viloyati bayonida.. Xususan saltanat uyi bo'lmish osoyish joyi — Hirot tavsifida; garchi (o'tmishda) bog' bo'lsa ham, ammo qurib qolgan edi, lekin shoh (bunda Husayn Boyqaro nazarda tutilayotir) oqizgan soyning adolati uni oliy jannatning rashki keladigan yerga aylantirdi, agarchi (bir vaqtlar) obod bo'lgan bo'lsa ham, biroq buzilib ketgan edi; shahanshohning quruvchilik ehsonidan chin rasmxonasining ham rashki keladigan joyga aylandi».⁴

Bu yerda Husayn Boyqaro vatanparvar shoh sifatida qurib qolgan bog'ni ariq qazib suvi bilan jannat joyga aylantirganini ta'kidlagan.

² Alisher Navoiy “ Hayrat ul abror” G`afur G`ulom nomidagi nashroyot- matbaa ijodiy uyi Toshkent- 2006.10- bet

³ Alisher Navoiy “ Hayratul abror” G`afur G`ulom nomidagi nashroyot- matbaa ijodiy uyi Toshkent- 2006.376- bet

⁴ Alisher Navoiy “ Hayratul abror” G`afur G`ulom nomidagi nashroyot- matbaa ijodiy uyi Toshkent- 2006.254- bet

Bobomiz merosi juda katta tarbiyaviy ahamiyatga egadir. Biz tarbiyachilarning birinchi galdagi vazifamiz ana shu asarlarni yosh avlodga chuqurroq o'rgatishdir. Navoiy asarlarida milliy iftixor, xalqqa, ona tiliga, vatanga mehr-muhabbat g'oyalari ilgari surilgan. Ulug' mutafakkir yoshlarni el-yurtga, ota-onasiga sodiq kishilar bo'lib yetishishi uchun sabot va matonat bilan bilim egallashga, kasb o'rganishga, egallagan ilm va hunarini vatan uchun, xalqqa naf keltirish uchun hayotga tatbiq eta bilishga dav'at qilgan.

Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev ta'kidlaganidek: "Milliy tarixni ruh bilan yaratish kerak. Aks holda uning tarbiyaviy ta'siri bo'lmaydi. Biz yoshlarimizni tarixdan saboq olish, xulosa chiqarishga o'rgatishimiz, ularni tarix ilmi, tarixiy tafakkur bilan qurollantirishimiz zarur". Milliy tarixni adabiyot san'ati bilan uzviy bog'lagan holda ma'naviy tarbiyani yoshlar ongiga yana-da chuqurroq singdirish mumkin.

Ishonamizki, Hazrat Navoiy shaxsi va ijodi yosh avlod qalbida abadiylikka makon tutadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Alisher Navoiy "Hayratul abror" G`afur G`ulom nomidagi nashroyot- matbaa ijodiy uyi Toshkent- 2006 yil 254-bet
2. Ҳақиқат манзаралари.100 мумтоз файласуф /Такдирлар, ҳикматлар, афоризмлар.-Т.:Янги аср авлоди, 2013.-239-б.
3. Alisher Navoiy haytatul-abror, Т.: G`afur G`ulom nomidagi Adabiyot va san`at nashriyoti, 1989 yil 334-335 betlar